

Emilia Wołodzko

KONSTRUKCJE SYNONIMICZNE Z PRZYSŁÓWKAMI W JĘZYKU ROSYJSKIM I POLSKIM

Ażeby dane jednostki językowe (wyrazy bądź połączenia wyrazowe) można było uznać za synonimiczne, winny one bądź wyrażać dokładnie to samo znaczenie leksykalne bądź różnić się od siebie odcieniem znaczeniowym (kryterium semantyczne¹), a także winny być w niektórych kontekstach wzajemnie wymienne (kryterium dystrybucji²). Taką właśnie interpretację synonimu zdecydowaliśmy się przyjąć w odniesieniu do okolicznościowego określenia akcji i okoliczności³.

Powszechnie wiadomo, że w powyższej funkcji występują w językach słowiańskich głównie przysłówki. Oprócz przysłówków istnieją inne kategorie językowe mające - podobnie jak adwerbia - właściwości oznaczania cechy czynności. Wśród kategorii synonimicznych wyróżniamy takie, których identyczność w planie semantycznym oparta jest na wspólnej płaszczyźnie formalnej, oraz takie, które nie posiadają wspólnej z przysłówkiem płaszczyzny formalnej.

---

¹M. F. Palewszaja, *Sinonimy w russkom jazykie*, Moskwa 1964, s. 7, 9.

²Ł. A. Bułachowski, *Wwiedienije w jazykoznanije*, cz. 2, Moskwa 1953, s. 39; W. A. Zwiegincew, *Zamieczanija o leksyčeskoj sinonimii*, /w:/ *Woprosy teoriii i istorii jazyka*, Leningrad 1963, s. 137; J. D. Apresjan, *Semantyka leksykalna. Synonimiczne środki języka*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1980.

³Termin ten wprowadza M. Dokulil w pracy *"Teoria derywacji"*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979, s. 46.

Jakkolwiek synonimom leksykalnym i syntaktycznym poświęcono już wiele prac teoretycznych i opracowań szczegółowych⁴, to jednak zagadnienie synonimów poza klasą przysłówków - chociaż niekiedy sygnalizowane przez badaczy przy opracowywaniu innych problemów⁵ - nie znalazło zbiorczego podsumowania, a tym bardziej nie doczekało się dotąd zestawienia komparatystycznego. To ostatnie stało się celem niniejszego artykułu. Przedmiotem obserwacji komparatystycznych będzie - z powodów obiektywnych - jedynie pierwszy typ konstrukcji synonimicznych.

1. Bliskie wartości semantyczne przekazywane są w obu językach przez określone przysłówki i wyrażenia atrybutywne. Zaliczyć tu wypada adwerbia i wyrażenia determinujące czasowniki ruchu w aspekcie jakościowo-okolicznościowym, np. ИДТИ ВЯЛО - ИДТИ ВЯЛОЙ ПОХОДКОЙ: ić wolno - ić wolnym krokiem.

Wyrażenia o ściśle określonej strukturze tworzą w sumie 4 rzeczowniki rosyjskie ШАГ, ПОХОДКА, ПОСТУПЬ, ХОД i dwie formy hipokorystyczne ШАЖОК, ПОХОЛОЧКА, oraz dwa rzeczowniki polskie krok, chód z jedną formą zdrobniającą kroczek. Wszystkie wymienione wyrazy posiadają w obu językach zamkniętą liczbę przymiotników w funkcji przydawki. Możliwość transpozycji, czyli przekształcenia wyrażenia w samodzielny wyraz, jest uwarunkowana względami słowotwórczymi i semantycznymi, ponieważ przysłówków winien mieć tu wspólną podstawę derywacyjną z przymiotnikiem, zaś rzeczownik okazuje się w tym przypadku komponentem redundantnym: СТУПАТЬ МЯГКИМИ, ЭНЕРГИЧНЫМИ, БЫСТРЫМИ, МЕДЛЕННЫМИ ШАГАМИ → СТУПАТЬ МЯГКО, ЭНЕРГИЧНО, БЫСТРО, МЕДЛЕННО; стапаć miękkim, energicznym, szybkim, wolnym krokiem → стапаć miękko, energicznie, szybko, wolno.

⁴Por. S. F. Gekker, Bibliografija po sinonimikie russkogo jazyka, /w:/ Oczerki po sinonimikie sowriemiennogo russkogo litieraturnogo jazyka, Moskwa-Leningrad 1966, s. 197 - 226.

⁵W. I. Kononienko, Sinonimika sintaksiczeskich konstrukcij w sowriemiennom russkom jazykie, "Naukowa Dumka", Kijew 1970, s. 51 - 55.

W obu językach znajdziemy po około 50 wyrażen atrybutywno-okolicznikowych i wymienialnych z nimi przysłówków. Różnica między obydwoma strukturami sprowadza się do tego, że połączenia wyrazowe charakteryzują ruch w różnych aspektach, przysłówki zaś determinują go globalnie.

Transpozycja struktury rozwiniętej w prostą nie da się przeprowadzić, gdy: a) występujący w połączeniu wyrazowym przymiotnik nie tworzy przysłówka, np. НАПРАВИТЬСЯ МАШЕВЫМ ШАГОМ, ИДТИ ПРОГУЛОЧНЫМ ШАГОМ: iść krokiem defiladowym, iść krokiem spacerowym; b) przysówek odprzymiotnikowy zmienia znaczenie i staje się determinantem czasowym, np. ЗАШАГАТЬ ДЛИННЫМ ШАГОМ; iść długim krokiem (por. długo mówić); c) całe połączenie wyrazowe jest nacechowane stylistycznie z racji obecności rzeczownika z przyrostkiem hipokorystycznym: ШАЖКОМ, ШАЖКАМИ: kroczeniem, kroczkami. Transpozycja, mimo iż odpowiada regułom słowotwórczym, zacierałaby określone zabarwienie stylistyczne, por. ИДТИ МЕЛКОЙ ПОХОЛОЧКОЙ, ИДТИ МЕЛКИМИ ШАЖКАМИ: dreptać drobnym kroczeniem, chodzić drobnymi kroczkami.

2. Te same reguły transpozycji struktury rozwiniętej w elementarną obowiązują w połączeniach wyrazowych i adwerbiach charakteryzujących czasowniki mówienia pod względem siły głosu. Ósrodkiem połączeń wyrazowych są określane przez przymiotniki rosyjskie rzeczowniki ГОЛОС, ТОН, БАС, ШЕПОТ oraz polskie głos, ton, bas, szept, półszep.

W odróżnieniu od rosyjskiego ВПОЛГОЛОСА posiadającego jedynie status przysłówka, jego polski ekwiwalent półgłosem zachowuje się dwojako: jako przysówek (nie mogący przyjmować określników atrybutywnych) i jako rzeczownik (otwierający pozycję dla przydawek)⁶, np. mówić półgłosem i szeptać miłym, słodkim, zdławionym półgłosem.

---

⁶W. B. Jewtiuchin, *Obstojatelstwiennyje narieczija w sowriemiennom russkom jazykie*. Awtorieferat kandidatskoj dissertacyi, Leningrad 1979, s. 3.

Oto przykłady transpozycji:

сказать добким, тихим, просящим, умоляющим голосом → сказать добро, тихо, просяще, умоляюще; сказать официальным тоном → сказать официально; mówić nieśmiałym, cichym, proszącym, płaczącym głosem → mówić nieśmiało, cicho, prosząco, płacząco; mówić tonem oficjalnym → mówić oficjalnie.

Niemniej jednak zdarzają się wypadki, kiedy wyrażenie nie podlega transpozycji w przysłówkach. Dzieje się tak wówczas, gdy zawiera ono w swej strukturze przymiotnik względny, np. рос. заговорить грудным волнующимся голосом, pol. mówić zdławionym głosem.

Nie tworzą synonimów wyrażenia, w których wartość przymiotnika jest odmienna od jednorodzonego z nim przysłówka, por. говорить густым басом oraz wyrażenia z formami zdrobniałymi rzeczowników, np. сказать детским голоском, говорить мальчишеским баском; mówić dziecięcym głosikiem (mówić chłopięcym basikiem należy tu do wyjątków).

3. Połączenia wyrazowe charakteryzujące czasowniki patrzenia pod względem jakościowym są bliskoznaczne z przysłówkami utworzonymi od przymiotników określających rzeczownik ВЗОР - wzrok. Rzuca się w oczy znaczna ilość przymiotnikowych określników rzeczownika w polszczyźnie przy jednostkowych w ruszczyźnie: смотреть рассеянным взором → смотреть рассеянно; patrzeć życzливым, метным, неśmiaлым, безмыслным, тоскным, безрадным, niedowierzającym, badawczым wzorkiem → patrzeć życzliwie, metnie, nieśmiało, bezmyślnie, tęsknie, bezradnie, niedowierzająco, badawczo.

Nie każde wyrażenie tego typu posiada synonim w postaci przysłówka. Wiąże się to z brakiem w systemie języka polskiego przysłówka mającego wspólną podstawę derywacyjną z przymiotnikiem określającym rzeczownik patrzenia, np. przyglądać się улыбклым wzorkiem, patrzeć przed siebie szklanым wzorkiem.

4. Podobne relacje znaczeniowe zachodzą między połącze-

czeniem z rzeczownikiem ГЛАЗ - oko a przysłówkiem. Struktury tego typu nie są licznie reprezentowane w obu analizowanych językach. Przykłady transpozycji: СМОТРЕТЬ ВНИМАТЕЛЬНЫМ ГЛАЗОМ → СМОТРЕТЬ ВНИМАТЕЛЬНО; patrzeć ważnym okiem → patrzeć ważnie.

5. Niezbyt licznie reprezentowane są konstrukcje synonimiczne determinantów czasowników pisania, np. ПИСАТЬ НЕРАЗБОРЧИВЫМ ПОЧЕРКОМ → ПИСАТЬ НЕРАЗБОРЧИВО.

6. Synonimami przysłówków informujących 'w jakim języku porozumiewamy się' są wyrażenia okolicznikowo-atrybutywne z przyimkiem НА w połączeniu z miejscownikiem oraz odpowiadającym mu w języku polskim przyimkiem W. Rzeczowniki ЯЗЫК - język określają przymiotniki oznaczające narodowości (zakończone w większości wypadków na -СКИЙ, -КИЙ, -СКИ, -КИ), od których z łatwością tworzymy przysłówki, np. ГОВОДИТЬ НА ЭСТОНСКОМ, НА УЗБЕКСКОМ, НА ИСПАНСКОМ, НА РУССКОМ, НА ПОЛЬСКОМ, НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКАХ → ГОВОДИТЬ ПО-ЭСТОНСКИ, ПО-УЗБЕКСКИ, ПО-ИСПАНСКИ, ПО-РУССКИ, ПО-ПОЛЬСКИ, ПО-АНГЛИЙСКИ; mówić w języku estońskim, uzbeckim, hiszpańskim, arabskim, francuskim, rosyjskim, polskim, angielskim, łacińskim → mówić po estońsku, po uzbecku, po hiszpańsku, po arabsku, po francusku, po rosyjsku, po polsku, po łacinie.

Nie każdy język można określić w ten sposób, np. ЧИТАТЬ НА ЯЗЫКЕ ХИНДИ; programowanie w języku basic, mówić swahili.

7. Znaczeniowo bliskie przysłówkom z przedrostkiem ПО- pol. po- są zwroty porównawcze ze spójnikiem КАК - jak i rzeczownikami mającym wspólny z przysłówkiem rdzeń. Przysłówki te stanowią derywaty przymiotników jakościowo-względnych na -СКИЙ, -КИЙ i przymiotników dzierżawczych na -ИЙ, -ЬЯ, -ЬЕ, bądź też przymiotników z przyrostkiem -ИН⁷. Przysłówki i zwroty komparatystyczne służą do porównywania cech

⁷Dokładną analizę polskich odpowiedników znaleźć można w pracy: E. Wołodźko, Słowotwórstwo przysłówków odprzymiotnikowych w języku rosyjskim i polskim, /w:/ Rocznik Nauk.-Dydakt. WSP w Krakowie, z. 74, Prace Rusycystyczne IV, Kraków 1982, s. 163 - 180.

czynności i innych cech jednej osoby z cechami czynności innej osoby bądź kilku osób:

поступать по-женски → поступать как женщина:

по-матерински ласков → ласковий как мать:

postępować po kobiesemu → postępować jak kobieta.

Wyrażają one również porównanie cech czynności (rzadziej zwierząt) z cechami czynności innych osób lub z innymi cechami zwierząt:

Нина ходит по-утиному → Нина ходит как утка.

извозчик вытягивает шею по-лебединому → извозчик вытягивает шею как лебедь.

Миша по-волчьи неуклюж → Миша неуклюж как волк.

хозяин по-змеиному коварен → хозяин коварен как змея.

школьник по-кошачьи присел на землю → школьник присел как кошка.

хромой по-черепашьи гонит → хромой гонит как черепаха:
skradać się po kociemu → skradać się jak kot.

Zwraca uwagę fakt, że rosyjskie przysłowki zbudowane według modelu по-...и nie mają w polszczyźnie formalnego odpowiednika przedrostkowo-przyrostkowego. Od przymiotników dzierżawczych tworzy się nieliczne adwerbia z sufiksem -o, u których wtórnie zresztą pojawia się znaczenie jakości, np. wilczo, wężowo⁸. Dla form typu по-птичьи (петь) znajdziemy w polszczyźnie bliskie semantycznie formacje z nieciągłym formantem po-...emu typu po ptasiemu, po kociemu, po kwoczemu. Ilość podobnych struktur w języku polskim jest niewielka, co tłumaczyłoby nieliczne opozycje tych ostatnich ze zwrotami porównawczymi.

Odmianą strukturą charakteryzują się analogiczne przysłowki bez przedrostka по-, po- z synonimicznymi zwrotami porównawczymi. W odróżnieniu od tych ostatnich przekazują one znaczenie porównawcze. Na zjawisko to zwrócił uwagę już

---

⁸R. Grzegorzczkova, Funkcje semantyczne i składniowe polskich przysłówek, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975, s. 18.

A. Pieszkowski: наречие "чертовски" гораздо дальше отстоит от выражения "как черт" чем "по-чертовски"⁹, por. przykłady:

ЖЕНСКИ белая грудь → грудь белая как у ЖЕНЩИН;

ладонь костлявая КАК У СТАРИКА → СТАДЧЕСКИ костлявая ладонь;

бłazeńsko wykrzywiona twarz → twarz wykrzywiona jak u błazna.

8. Równowartość znaczeniową posiadają przysłówki oraz rzeczowniki o wspólnym pierwiastku z przyimkami С, pol. z, ros. В, pol. w, ros. ПО, pol. według, зgodnie z, ros. без, pol. bez. Zbiór przysłówków, których struktura semantyczna jest tożsama z formą przypadkową, w obu językach jest niewielki. Adwerbia takie określają sposób wykonywania czynności w szerokim sensie tego słowa i są związane w znakomitej większości ze stanami psychicznymi człowieka. Zestawiane pary zawierają ten sam ładunek informacji, co zostało zauważone przez językoznawców już wcześniej i znalazło odbicie w leksykografii. W słownikach przy definiowaniu znaczenia przysłówka w członie definiującym pojawia się tu niekiedy rzeczownik z przyimkiem, przez co definicja nabiera charakteru tautologicznej, np. ВНИМАТЕЛЬНО - С ВНИМАНИЕМ. W słownikach polskich unika się tego typu definicji podając najczęściej przy przysłówku jego podstawę słowotwórczą¹⁰.

Wiadomo, że pełne znaczenie nominatywne posiada jedynie mianownik. Pozostałe przypadki rzeczownika są natomiast obarczone dodatkową wartością syntaktyczną. Spośród przypadków zależnych największe ciężenie ku przysłówkowi przejawia narzędnik, rzadziej miejscownik, niekiedy dopełniacz i tylko sporadycznie celownik.

Należy zauważyć, że korelacja: narzędnik - przysówek

---

⁹A. M. Pieszkowski, *Russkij sintaksis w naucznom oswieszczeniu*, Moskwa 1956, s. 97.

¹⁰Słownik języka polskiego, pod red. W. Doroszewskiego, t. 1 - 11, Warszawa 1958 - 1969, PWN.

nie jest regularna, ponieważ nie każdy narzędnik może występować w roli przysłówka¹¹. Bardzo często forma przyimkowa traci więź semantyczną z rzeczownikiem, nie będąc już nazwą przedmiotu i realizując inny wycinek rzeczywistości. Jest to proces obejmujący formy przypadkowe rzeczowników - nazw emocji i przeżyć ludzkich.

Pewna ilość rzeczowników (w zasadzie z przyimkiem с, з) odnoszących się do sfery przeżyć psychicznych jest natomiast kategorią samowystarczalną, wyłączną dla określania okoliczności, por. ros. ГОВОРИТЬ с УЛОВОЛЬСТВИЕМ, с УДИВЛЕНИЕМ, pol. mówić ze zdumieniem, z powątpiewaniem, z naciskiem; zapytać z niesmakiem; pomyśleć z przerażeniem; pracować z zadowoleniem; odkryć ze zdumieniem. Zjawisko to można tłumaczyć brakiem w języku rosyjskim przymiotników desubstantywnych lub dewerbalnych, od których mogłyby być derywowane przysłówki, zaś w języku polskim brakiem ewentualnego przysłówka.

Fakt istnienia w języku dwóch grup (przysłówków i form imiennych o identycznym znaczeniu oraz struktur, które posiadają odmienne znaczenie) aczkolwiek dotyczy stanu współczesnego, jest przede wszystkim odbiciem zmian semantycznych zachodzących w rozwoju historycznym języka. Za świadectwo podobnych zmian znaczeniowych niechaj posłużą następujące pary o wspólnej podstawie derywacyjnej: БЕЗВКУСНО - БЕЗ ВКУСА, ОТЧАЯННО - В ОТЧАЯНИИ, ТРУДНО - С ТРУДОМ: niepokojąco - z niepokojem.

Jeżeli przyjmiemy bez zastrzeżeń stanowisko niektórych językoznawców, że korelujące znaki językowe jako leksemy winny przynajmniej raz odnosić się do jednego i tego samego wyrazu, to możliwości przekazywania jednakowych znaczeń posiada około 80 par w każdym z analizowanych języków. Oto niektóre z nich:

---

¹¹ Nie ulega adverbializacji np. narzędnik występujący w funkcji orzecznika, jeśli wyraża on cechy przedmiotu (быт' каміеншчызіком), narzędnik przyprzymiotnikowy oznaczający ograniczenie (высокія ростом).

<u>бешено</u>	-	<u>с бешенством</u>
<u>внимательно</u>	-	<u>с вниманием</u>
<u>грустно</u>	-	<u>с грустью</u>
<u>поверчиво</u>	-	<u>с доверием</u>
<u>достойно</u>	-	<u>с достоинством</u>
<u>напряженно</u>	-	<u>с напряжением</u>
<u>одобрительно</u>	-	<u>с одобрением</u>
<u>осторожно</u>	-	<u>с осторожностью</u>
<u>отчаянно</u>	-	<u>с отчаянием</u>
<u>раздражительно</u>	-	<u>с раздражением</u>
<u>подозрительно</u>	-	<u>с подозрением</u>
<u>уважительно</u>	-	<u>с уважением</u>
<u>угрожающе</u>	-	<u>с угрозой /произнести/</u>
<u>упрекающе</u>	-	<u>с упреком /ответить/</u>
<u>детально</u>	-	<u>в деталях</u>
<u>подробно</u>	-	<u>в подробностях</u>
<u>законно</u>	-	<u>по закону</u>
<u>молно</u>	-	<u>по моде</u>
<u>ошибочно</u>	-	<u>по ошибке</u>
<u>преимущественно</u>	-	<u>по преимуществу</u>
<u>справедливо</u>	-	<u>по справедливости</u>
<u>drwiąco</u>	-	<u>z drwiną</u>
<u>dumnie</u>	-	<u>z dumą</u>
<u>gustownie</u>	-	<u>z gustem</u>
<u>kpiąco</u>	-	<u>z kpina</u>
<u>lekceważąco</u>	-	<u>z lekceważeniem</u>
<u>łatwo</u>	-	<u>z łatwością</u>
<u>milcząco</u>	-	<u>w milczeniu</u>
<u>opornie</u>	-	<u>z oporem</u>
<u>pośpiesznie</u>	-	<u>w pośpiechu</u>
<u>radośnie</u>	-	<u>z radością</u>
<u>troskliwie</u>	-	<u>z troskliwością</u>
<u>trudno</u>	-	<u>z trudnością</u>
<u>uważnie</u>	-	<u>z uwagą</u>
<u>wściekle</u>	-	<u>z wściekłością</u>

współczująco - ze współczuciem
zapalczywie - z zapalczywością
żałośnie - z żalnością.

Taka stała realizacja przy jednakowych czasownikach pozwala na zamienne użycie analizowanych form w obu językach. Zjawisko analogicznej dystrybucji przysłówków prześledzić można na następujących zestawieniach:

ГОВОРИТЬ $\left\{ \begin{array}{l} \text{С ТОЛКОМ} \\ \text{ТОЛКОВО} \end{array} \right.$
 mówić $\left\{ \begin{array}{l} \text{z sensem} \\ \text{sensownie} \end{array} \right.$

ОДЕВАТЬСЯ $\left\{ \begin{array}{l} \text{ПО МОДЕ} \\ \text{МОДНО} \end{array} \right.$
 ubierać się $\left\{ \begin{array}{l} \text{modnie} \\ \text{zgodnie} \\ \text{z modą.} \end{array} \right.$

Większe możliwości przekazywania cech semantycznych posiada rzeczownik, gdyż znaczenie substancji może być w takim wypadku dodatkowo określane przez przymiotnik. Staje się ono bogatsze i bardziej konkretne: ros. ВЗГЛЯНУЛА С ЛУКОВОЙ ИЗЛЕВКОЙ, ПРИСЛУШИВАЛСЯ С БОЛЕЗНЕННЫМ ВНИМАНИЕМ, ПОГЛЯДЫВАЛ С МАЛЬЧИШЕСКОЙ БЕСПЕЧНОСТЬЮ, por. pol. mówić z pewnym powątpiewaniem; patrzeć na kogoś z właściwą sobie nonszalancją i wyniosłością. Modyfikacja znaczenia przysłówków dotyczy tylko niewielkiej ich liczby i jest mało zróżnicowana semantycznie. W funkcji modyfikatora występują: gradant pozytywny i negatywny БОЛЕЕ, МЕНЕЕ, a także przysłówki stopnia oznaczające różne nasilenie cechy: ros. ЕЛЕ, ЧУТЬ, НЕМНОЖКО, ОЧЕНЬ, ВЕСЬМА, pol. ledwo, ledwie, trochę, bardzo, wielce.

O wyborze przysłówka i formy rzeczownika decyduje cel wypowiedzi: przy konieczności zwrócenia uwagi na dodatkowe znaczenie czynności, używa się formy rzeczownika, zaś wybór adwerbiów związany jest z określeniem cechy czynności bez wskazania na jej odcienie znaczeniowe. Ponadto wypowiedzenie z formą rzeczownika w funkcji okolicznosciowego określenia akcji lub okolicznosci posiada znaczenie ekspresywne,

natomiast wypowiedzenie z przysłówkiem pozbawione jest ekspresji, por. ТОРЖЕСТВЕННО повели нас - с ТОРЖЕСТВОМ повели нас, НЕЖНО выговаривала его имя - с НЕЖНОСТЬЮ выговаривала его имя. Wyraźne zabarwienie ekspresywne nadają wypowiedzeniu następujące formy rzeczownika: ros. в ВЕСЕЛЬЕ, в ВОСТОД-ГЕ, в ВОСХИЩЕНИИ, в НЕГОДОВАНИИ, в НЕДОУМЕНИИ, в СМУЩЕНИИ, с ИЗУМЛЕНИЕМ; pol. z czułością, z wściekłością, ze złością.

Przysłówki i formy rzeczownika przekazując podobne znaczenia nie zawsze występują równoległe. W tej grupie należałoby rozpatrywać przykładowo:

подумать < с гордостью   pomyśleć < ze smutkiem

Oprócz zaprezentowanych w obu językach nielicznych pełnych paraleli przy tych samych czasownikach, wyodrębnić należy częściowe różnice, ilościowo przewyższające pełne tożsamości, np. w języku polskim gustownie i z gustem stoją przy czasowniku ubierać się, zaś przy jego semantycznym ekwiwalencie одеваться pojawia się tylko wyrażenie przyimkowe со вкусом.

Wśród różnic systemowych wymienić należy brak w języku polskim ekwiwalentów przysłówkowych, a to oznacza pojawianie się w polszczyźnie przy dowolnym czasowniku na miejscu przysłówka formy rzeczownika z przyimkiem. Oto niektóre pary wybrane z "Wielkiego słownika rosyjsko-polskiego"¹².

бездарно	- bez (krzty) talentu
бесприбыльно	- bez zysku
бесследно (пропасть)	- bez śladu (przepaść)
бессвязно (говорить)	- bez związku (mówić)
невозбранно	- bez przeszkód
возмущенно	- z oburzeniem
обиженно	- z urazą
облегченно (вздохнуть)	- z ulgą

¹²A. Mirowicz, I. Dulewicz, I. Grek-Pabis, I. Maryniak, *Bolszój russko-polskij słowar'*. Moskwa-Warszawa 1970.

оживленно	- z ożywieniem
озадаченно (отвечать)	- z zakłopotaniem (odpowiadać)
почтительно	- z szacunkiem
уважительно	- z szacunkiem
укоризненно (посмотреть)	- z wyrzutem (popatrzeć)
талантливо	- z talentem
сокрушено	- ze skruczą
печатно	- w druku.

Podobnie w języku rosyjskim istnieją ekwiwalenty polskich adwerbiów w formie rzeczownika z przyimkiem, np.:

bezpamiętnie	- без памяти
bezpotomnie	- без потомства
objętościowo	- по объему
bezsennie	- без сна
kopiasto	- с верхом
liczbowo	- в цифрах
nieprzepisowo	- не по правилам.

Zanalizowany materiał pozwala stwierdzić co następuje:

1. Fakt, że niektóre formy synonimiczne nie posiadają jednakowej dystrybucji, tj. nie w każdym kontekście mogą być wymienne, jest związany nie tyle z ich jednakowym znaczeniem, ile z uzusem językowym.

2. Przysłówki jako kategoria transpozytywna w mniejszym stopniu aniżeli połączenia wyrazowe z przymiotnikiem w charakterze komponentu zależnego pojawiają się w funkcji synonimów, gdyż znaczna ilość tych ostatnich nie jest podstawą derywacyjną dla tworzenia przysłówków.

3. Możliwość otrzymania korelującego pod względem znaczeniowym przysłówka z połączeniem wyrazowym zależy w dużym stopniu od obecności lub też braku formy zdrobniałej rzeczownika.

4. Przy paralelach synonimicznych: przysłówki - forma przyimkowa rzeczownika większe możliwości przekazywania zmodyfikowanego znaczenia posiadają te ostatnie, a to z racji tworzenia połączeń z przydawkami.

5. Пary синонимów: przysłówek i konstrukcja równoległa różnią się stopniem ekspresywności a niekiedy i zabarwieniem stylistycznym.

6. Omówione konstrukcje synonimiczne, mieszczące się w systemie języka rosyjskiego i polskiego, wykazują znaczne rozbieżności frekwencyjne. Największe rozbieżności zaobserwować można w grupie przysłówek i zwrotów charakteryzujących czynność w sposób porównawczy. Wynika to z ograniczonej adwerbiów utworzonych pośrednio od nazw zwierząt w języku polskim.

КОНСТРУКЦИИ, СИНОНИМИЧНЫЕ С НАРЕЧИЯМИ В РУССКОМ И ПОЛЬСКОМ ЯЗЫКАХ

Исходя из точки зрения, что синонимами являются единицы, выражающие одно и то же значение (а иногда отличающиеся оттенками значения), а также выступающие в одинаковых контекстах, автор статьи анализирует синонимию:

- наречий и словосочетаний, детерминирующих глаголы движения, говорения, смотрения;

- бесприставочных наречий, наречий с префиксом по-, ро- и сравнительных оборотов со словом как - jak;

- наречий и падежных форм имени существительного с предлогами с - z; в - w; без - bez; по - według, zgodnie z.

В пределах названных групп выделяются системные соответствия и лексические несовпадения между русским и польским языками.